

Isparta Müzesi'nden Bir Grup Çark Yapımı Kandil: Demlik Forms

[A GROUP OF WHEELMADE LAMP AT THE MUSEUM OF ISPARTA: TEA POT TYPE]

Murat FIRAT

Anahtar Kelimeler

Çark Yapımı Kandil, Demlik Form, Isparta Müzesi, Roma Dönemi.

Keywords

Wheel-made lamp, Tea Pot Type, Isparta Museum, Roman Imperial Period.

ÖZET

Önemli bir kent müzesi olarak hizmet vermekte olan Isparta Müzesi gerek nicelik gerekse niteliksel olarak zengin bir kandil koleksiyonuna sahiptir. Bu eserler arasında yer alan ve Demlik Form olarak tanınan özel bir grup bu çalışmada irdelenecektir. Yayında 16 örneğe yer verilmiştir. Bu kandiller satın alma yöntemiyle müzeye kazandırılmışlardır. Bu nedenle eserlerin buluntu yerleri tartışmalıdır. Eserler iki alt tip şeklinde sınıflandırılmış ve kronolojik olarak tanıtılmıştır. Çalışma da yer verilen bu grup örnekleri henüz yeterince tanınmamaktadırlar. Son dönem bazı çalışmalarda örnekleri gözlenmeye başlamıştır. Bu kandiller çark yapımıdır ve demlik formunda bir gövdeye sahiptirler. Üzerlerinde astar dışında herhangi bir süsleme ögesi gözlenmez. Astar, daldırma yöntemiyle uygulanır. Burun yapıları kısa veya uzun olabilir. Gövde üzerinde genellikle küçük-alçak tutamaklar gözlenir. Bununla birlikte kulplu örneklerde bulunmaktadır. Bazı örnekler üzerinde kazıma yazı/rakamlar tespit edilmiştir. Literatür verileri doğrultusunda bu kandillerin 2.- 4. yüzyıllar arasında kullanıldıkları anlaşılmıştır. Üretim merkezlerinin Anadolu ve özellikle Pisidia Bölgesi olduğu düşünülmektedir. Bu noktada da kazı yayınlarından hareketle Sagalassos ve Kibyra'nın öne çıktığı görülmektedir.

ABSTRACT

Isparta Museum, which serves as an important regional museum of archaeology, has both a quantitative and qualitatively rich oil lamp collection. A special group, known as the Tea pot type, of which 16 examples are kept at the museum will be discussed in this study. These lamps were bought by the museum and therefore, their find places of the artifacts are unknown. The objects are classified into two subtypes and presented chronologically. These subtypes are not well known yet. Examples of the type have appeared in some recent studies. These oil lamps are wheel-made and have a body in the type of teapot. No decoration can be seen on them except for the slip. The slip is applied using the dipping method. Their noozles can be short or long. Small and low lugs are usually observed on the body, but handles are also present. There are graffiti (perhaps numerals) on some examples. According to literature, these lamps were used between the 2nd and 4th centuries AD. Production centers are considered to be located in Anatolia and more especially in the ancient region of Pisidia. At this point, based on current studies, Sagalassos and Kibyra are the most likely places of production.

Isparta Müzesi kandillerinin değerlendirilmesine yönelik bir proje¹ kapsamında irdelenen eserler arasında ilginç bir grup gözlemlendi. Roma

Dönemi'ne ait olan bu grup, çark yapımı kandillerden oluşur. Eserlerin tamamının gövdesi disk formulu olup, aşağı doğru basık haznelidir. Geniş, az eğimli omuzdan itibaren yükselen, iki, üç ya da dört dilimli, alçak makara tutamaklara sahiptirler. Bazen bu tutamaklar tam bir kulpa dönüşür. Diskus dar, çevresinde genellikle kabartı

¹ Bu yayında yer verilen eserler, 1059B191800054 başvuru numaralı TÜBİTAK 2219 Yurtdışı Doktora Sonrası Araştırma Bursu kapsamında sağlanan imkânlar dâhilinde çalışılmıştır.

yivli ve ortada geniş yağ deliklidir. Omuz dışı ve aşağı doğru açılır. Omuz hattı kabartı halka ile sınırlı olabilir. Gövde dışı doğru, geniş açılı bir şekilde tasarlanmıştır. Projeksiyon noktası gövde üzerinde ve tabana yakın bir noktadadır. Burun omuzdan yukarı doğru uzatılmış olup, ucu düz kesilmiş ve genellikle oval fitil deliklidir. Bazı örneklerde uzun, bazı örneklerde ise çok kısa tutulmuştur. Formun tabanı kadesiz, düz ve dairesel formlu olabildiği gibi küçük ve içbükey bir halka kaide ile de tamamlanabilir. Örneklerin tamamı burun uç kısmında gözlenen ve kullanımı işaret eden is izleriyle kaplıdır. Tabanlarında ise eserin çarkta çekilip kesilerek çıkarıldığına işaret eden ip izleri gözlenir. Çark yapımı kandillerin burun ve kulp/tutamak eklentilerinin sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Elde veya kalıpta hazırlanan bu kısımlar genellikle hamur kurumadan gövdeye monte edilirdi.² Burun kısmı kandile eklendikten sonra içi boş bir tüple fitil deliği ve gövdenin aynı anda delindiği de düşünülmektedir.³

Yukarıda ana hatlarıyla tanımladığımız bu tip kandillerin Isparta Müzesi örneklerinde geniş bir kil/astar rengi skalası ile karşılaşılır. Eserler de genellikle açık kırmızı renkli hamur tercih edilmiştir. Bununla birlikte pembe, kırmızımsı sarı, kahverengi ve hatta mavimsi gri tonlarında kil renkleri de belirlenmiştir. Tüm örnekler, daldırma tekniğiyle oluşturulmuş parlak bir astara sahiptir. En yoğun gözlenen astar rengi, 2.5YR 4 ve 5 grubu kırmızı renkli astardır. Zaman zaman kırmızımsı kahverengi de gözlenir. Bu ana renkler dışında, kimi zaman yoğunluktan kimi zaman ise pişirmeden kaynaklı olarak, aynı kandil üzerinde bile farklı tonlar karşımıza çıkabilmektedir. Süsleme de fırça yerine daldırma yönteminin kullanılması, seri imalat olduğunu; böylece zaman ve işgücünden tasarruf sağlandığı düşüncesini akla getirir.⁴ Eserlerde süsleme detayı olarak astar dışında başka herhangi bir uygulama gözlenmez. Bununla birlikte bazen süsleme amaçlı olmayan graffitolar (olasılıkla rakam) görülebilir.⁵

Tipoloji

Isparta Müzesi envanterinde bu tip de 16 adet

eser bulunmaktadır⁶. Kandil literatürü açısından çok az sayıda örnekle temsil ediliyor olması nedeniyle önemli bir grup olarak yorumlanan bu eserler, çalışmamızda tek ana tip (1) ve iki alt grup (1a-b) şeklinde sınıflandırılmıştır. İrdelenen eserlerin temel olarak form yapıları aynıdır. Bununla birlikte burun işlenişlerinde ve bazen gövde yapılarında farklılıklar gözlenir.

Tam dairesel gövdeli, halka kaideli, daha kısa burunlu ve parlak astarlı olan örnekler genellikle bu tipin erken alt grubu olarak kabul edilir (Levha 1-3). Bu gruba dâhil 12 örnek çalışmamızda yer almaktadır. Grubun ortak noktası, tam dairesel gövde yapısıdır. Dairesel gövde yapısı kısa bir burun ve iki-üç yivli tutamakla (Levha 1, No. 1-4) tamamlanabildiği gibi, biraz daha uzun burun ve üç yivli tutamaklı örnekler de görülebilir (Levha 2, No. 5-8). Aynı şekilde iki-dört yivli, gövdeden dik biçimde yükselip bir veya iki kademelili dönüşle tekrar omuz üzerinde tamamlanan kulplara sahip kandiller de vardır (Levha 3, No. 9-12). Bu tipin örnekleri düz dipli olabildiği gibi daha çok küçük bir halka kaide ve hafif içbükey bir tabanla de karakterize edilirler. Bu tipin ilk alt grubuna dâhil olan ilginç bir örnek ise nedeni kesin olarak anlaşılamamakla birlikte, özellikle sağ tarafından ciddi biçimde ateşe maruz kalmasına bağlı olarak deformasyona uğramış bir kandil olması açısından kayda değerdir (No. 12). İlk grubun kil ve astar renginde tam bir standart görülmez. Kırmızı ve kahverengi tonları baskın olmasına rağmen pembe kil rengi de gözlenmiştir. Eserlerin tamamı astarlıdır ve yine tamamı burun uç kısımlarında kullanılmış olduklarını gösteren is izine sahiptirler. Grup örneklerinde 6,6-9,9 cm. arasında değişen uzunluk ve 3,0-6,2 cm. arasında taban çapları gözlenir.

Bu tipin ikinci alt grubu (1b) ise belirgin ve geçişli bir omuz-diskus hattı ve ayrıca yaklaşık üst gövde hattında gözlenen küçük içbükey, kademelili bir geçiş ile kendini gösterir. Emzik şeklinde burunları ise biraz daha bodurlaşmıştır (Levha 4, No. 13-16). Bu grubun bir diğer özelliği ise iki geçişli bir makara tutamağın tercih edilmiş olmasıdır. Grubun örnekleride genellikle içbükey

² Bailey, 1972: 13; Çokay 1998: 13; Metin 2012: 24.

³ Çokay 1998: 13; Metin 2012: 24.

⁴ Metin 2012: 103.

⁵ Fırat 2016: 128-129, 133, No. 3-4.

⁶ Çalışmada yer verilen eserlerden 3 tanesi (Müze envanter numarasına göre 12.19.75, 10.49.80, 10.50.80) daha önceki bir başka yayınlımızda da tanıtılmışlardır Fırat ve Metin 2011. Eserlerin direkt olarak bu tipoloji içerisinde yer almaları nedeniyle, tekrardan grup içerisine dâhil edilmeleri ve tanıtılmaları doğru olacaktır.

tabanlıdır ve küçük bir halka kaide ile sonlanır. Kil astar özellikleri açısından ilk örnekle yakın noktalar gözlenir. Kil ve astar rengi ağırlıklı olarak kırmızı ve kahverengi tonlarındadır. Kil özellikleri ise değişkenlik gösterse de mika, kireç veya kum içerikli olabilir. Eserlerin uzunlukları 7,2-8,0 cm. ve çapları 3,0-3,6 cm. arasında değişkenlik gösterir.

Değerlendirme ve Sonuç

Yukarıda tanıttığımızı gerçekleştirdiğimiz kandillerle ilintili çok fazla bir yayın bulunmamaktadır. Buna karşın eserlerin üretim süreçleri üzerine farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülür. Heimberg tarafından irdelenen, Bonn Rheinischen Landesmuseum kandilleri arasında birinci alt tipe son derece benzer bir kandil tanıtılır. Kalıp yapımı olan ve ayakta öpüşür pozisyonda işlenen Eros ve Psykhe figürlerinin görüldüğü bir ayak üzerine yerleştirilmiş olan çark yapımı bu kandil oldukça ilginç bir bulgudur. Bu eser plastik detaylardan hareketle olasılıkla 2. yüzyıl şeklinde tarihlendirilir.⁷ Bailey'nin British Museum kataloglarında yine birinci alt tipe benzer yakın örnekler tanıtılır. Araştırmacı BMC I'de irdediği bir kandili "Tea-pot" yani "Demlik Form" olarak adlandırır. Bailey, bu tipin erken örneklerinin Güney İonia ile Ephesos kökenli olabileceği üzerinde durur ve MÖ. geç 1. yüzyıl -erken 1. yüzyıl arasına tarihlendirir.⁸ Araştırmacı aynı çalışmada yer verdiği Calymniote kandillerinden hareketle de bu tipin Geç Roma Dönemi ürünü olabileceğini de not eder.⁹ Bailey, BMC III'de ise 4 benzer örnek daha tanıtır. Bu eserlerden 3335 numaralı örnek daha çok metal kandillerden tanıttığımız yaprak biçimli bir tutamağa sahiptir. 3337 numaralı örnek ise çift burunlu olması ile ayrılır. Bailey çalışmasında, kökeni bilinmeyen bu kandillerin olasılıkla Anadolu üretimi olduklarını ileri sürer.¹⁰ Bu tipin geç örneklerinin ise 5.-7. yüzyıla tarihlendirilerek üretim yerinin yine olasılıkla Anadolu olduğu üzerinde durulmuştur.¹¹ Başer tarafından hazırlanan bir raporda görüldüğü üzere Kibyra antik kentinde yürütülen kurtarma kazıları sırasında MI ve MII olarak adlandırılan mezarlarda bu formda

kandillere rastlanılmıştır.¹² Bu çalışmada ilgili mezarların 1. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı ve 7. yüzyıla kadar kullanıldığına değinilir. III. Gordianus (MS 244-249) sikkeleriyle beraber ele geçen benzer örneklerden anlaşıldığı kadarıyla, dönem ilerledikçe bu tip kandillerde görülen ince işçilik kaybolmuş, kulp, burun ve tabanlarında bozulmalar meydana gelmiştir.¹³ Sagalassos F bölgesi çömlekçiler mahallesi çöplüğü kandil buluntularını DT ve N sektörleri örnekleriyle karşılaştırmalı irdelenen bir çalışmada benzer eserler tanıtılır. Bu çalışmada irdelenen kandiller gövde ve kulplarında görülen küçük detaylardan hareketle Type 1Lw 100 ve 110 olmak üzere iki alt tip şeklinde yorumlanır.¹⁴ Bu kandiller Provoost II tip 3, varyasyon 4 örnekleri ile benzer tutularak MÖ. 3.-1. yüzyıl aralığına tarihlendirilir; ancak konunun yeni çalışmalara açık olduğu notu da düşülür. Sagalassos'da 1992 kazı sezonu süresince farklı sektörlerde (Dor Tapınağı, çömlekçi mahallesi, Yukarı Agora vb.) gerçekleştirilen kazılarda bu tip de birçok örnek bulunmuştur.¹⁵ Çalışmada ele geçen örnekler form yapısı, tutamaklardaki yiv sayısı ve burunun kısalık uzunluğu gibi etkenler göz önüne alınarak iki alt gruba ayrılır. Ayrımda Roovers'ın gruplaması dikkate alınır. Tabaka buluntuları da göz önünde tutularak irdelenen bu eserlerden ilk alt tipin genel olarak 1.-2. yüzyıl ürünü oldukları, ikinci alt tipin ise 3. - 5. yüzyıl arasına tarihlendirildikleri görülür. Konya Ereğli Müzesi'nde yer alan eserler de bir yüksek lisans tezi kapsamında çalışılmıştır.¹⁶ Coşkun tarafından 2A ve 2B grubu altında incelenen demlik formu kandiller benzer örneklerden hareketle 2.-3. yüzyıla tarihlendirilir.¹⁷ Metin ve tarafımızdan tamamlanan bir çalışmada Isparta Müzesi'nden bir grup kandil tanıtılmıştır. Bu çalışmada yer alan eserlerden 6 tanesi tipolojik olarak irdelenen olduğumuz eserlerle birebir uyumlu örneklerden oluşur. Literatür verileri doğrultusunda bu örnekler de 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir.¹⁸

H. Metin tarafından tamamlanan Kibyra kandillerinin irdelendiği bir başka çalışmada konuyla

7 Heimberg 1973: 129, No. 197, Taf. 88.

8 Bailey 1975: 98 Pl. 30-31. Q158.

9 Bailey 1975: 99.

10 Bailey 1988: 412, 418, Pl. 125, Q3335-3338.

11 Bailey 1988: 412, 418-419, Pl. 125. Q3339-3343.

12 Başer 1990: 235-240, 252.

13 Başer, 1990: 235-240, 252; Metin 2012, 105.

14 Roovers 1993: 153-154., 109-112.

15 Scheltens 1993: 191-207.

16 Coşkun, 2007: 25, Fig Res. 2.

17 Coşkun 2007: 54.

18 Fırat ve Metin 2011: 146-150, No. 6-10.

ilintili önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Kbr-T6 başlığı altında irdelenen eserlerin büyük bir bölümünün satın alma yoluyla, bir kısmının ise Kıbyra kazılarında el geçtiği ve Burdur Müzesi deposunda iki yüzden fazla örnek bulunduğu belirtilmektedir.¹⁹ Araştırmacı, kandillerde gözlenen kırmızımsı sarı hamur yapısı ve bazılarında görülen form bozukluklarından hareketle, eserlerin Kıbyra üretimi olabileceklerini, diğer yandan az sayıda da olsa Sagalassos kazılarında ele geçmiş örneklerin bulunduğunu belirtir.²⁰ Aynı çalışmada tarihlendirme kriterleri içinde ciddi bir öneri getirilir. Kıbyra Odeon/Bouleuterion'da yapılan kazılar da 2. yüzyılda deprem ya da yangınla yapının asal işlevini kaybettiği, belirtilen yapı katmanlarında ise Kbr-T6 grubuna giren birçok kandil parçası bulunduğu bilgisine yer verilir.²¹ Yapının daha sonradan 5. - 7. yüzyıllarda seramik çöplüğü olarak kullanıldığı ve bu tabakalarda Kbr-T6 grubuna ait kandil örneklerine rastlanmadığı da belirtilir.

Tekocak tarafından irdelenen Akşehir Müzesi kandilleri arasında benzer tipolojide eserler yer alır. Çalışmada, Akşehir Tip 7 (Demlik Form / Tea-pot) olarak adlandırılan bu kandiller için Bailey'nin terminolojisi tercih edilir. Müze koleksiyonunda bu tipe dâhil olan 3 adet kandil bulunmaktadır.²² Bu kandillerden Kat. No. 16-18 üstten bakıldığında Isparta Müzesi birinci alt tipin versiyonları ile benzer biçimde dairesel bir gövdeye sahiptirler. Bu eserlerin, çevresi iki sıra yivle sınırlanmış olan dar diskularının büyük bir doldurma deliğinden ibaret olduğu gözlenir. Geniş bırakılmış omuz kısımlarına tek veya çift yiv kademeli dikey kulplar yerleştirilmiştir. Eserlerin omuz-gövde geçişleri keskindir. Dairesel olan burun tablaları öne doğru uzamaktadır. Burun uçları 16 numaralı örnekte daha belirgin olmakla birlikte hafif sivriltilmiştir. Akşehir Tip 7 olarak gruplandırılan bu eserler literatür verilerinden hareketle 2. yüzyıla tarihlendirilir. Öz tarafından tamamlanan bir yüksek lisans tezi kapsamında Silifke Müzesi kandilleri irdelenir. Bu çalışmada yer verilen 3 adet kandil tipolojik anlamda son derece yakın benzerler olarak dikkat çeker. Bu kandillerden 14 numaralı örnek daha uzun burun yapısı ile ayrılır ve benzer

eserlerden hareketle MÖ 1. – MS. 1 aralığına tarihlendirilir.²³ 15 ve 16 numaralı eserler form açısından uyumlu olsalar da 16 numaralı örnekte tutamak yerine kulp tercih edilmiştir.²⁴ Lafli, tipolojik açıdan son derece benzer bir grup Seleukeia Sidera örneğini değerlendirir. 1993 yılında yürütülen bir kurtarma kazısı buluntusu olan bu eserleri değerlendiren araştırmacı Sagalassos verilerini baz alır. Tipolojide de benzer bir yol izler ve eserleri 3.-4. yüzyıllara tarihlendirir.²⁵ Kronolojik açıdan kayda değer verilere işaret edilen bir diğer çalışma tarafımızdan gerçekleştirilmiştir. Isparta Çünür Mevkii'nde yer alan bir tonozlu mezar yapısı ve buluntularının irdendiği bu yayında, birinci alt tipe yakın iki kandil tanıtılır. Bu kandillerin gövdeleri benzer olsa da farklı kulp-tutamak (kulp dizaynları gerek üç yivli tutamak gerekse iki kademeli kulp biçimi olması gibi) biçimlerinin aynı mezar içerisinden ele geçmesi açısından ayrıca önemlidir.²⁶ Bu eserler kontekst durumları ve özellikle bir sikkeden hareketle 3.-4. yüzyıllara tarihlendirilir. Aynı çalışmada yer verilen ve bu çalışmada irdelenen ikinci alt tipine yakın bir diğer kandil, grubun daha geç örneklerinden kabul edilir.²⁷ Çünür Mezarı buluntuları yakın kil rengi ve özellikleri sunmalarına karşın astar tonları ve eserlerden gözlenen daha zayıf ışçılık açısından bu çalışmada yer verilen örneklerden ayrılırlar. Son dönemde yayınlanan bir diğer önemli çalışmada ise J. Paul Getty Museum kandilleri tanıtılmaktadır. Hellenistik Dönem'den beri tanınan erken örnekleri dâhil birçok kandil yer alır. Bu eserlerden no. 52, 552 - 554, yayında eserlerin çizimleri yer almakla birlikte ve detaysal farklılıklar (kulp veya tutamak eklentileri, gövde de küçük detaylar vb.) olsa da tipolojik açıdan en yakın benzerler olarak kabul edilebilir. Bu kandillerden 52 numaralı örnek Anadolu üretimi ve Hellenistik Dönem veya biraz sonrası şeklinde tarihlendirilirken, diğerleri ise Bailey'nin önerileri dikkate alınarak, Anadolu üretimi olan 2. yüzyıl eserleri olarak kabule edilir.²⁸ No. 52 için ayrıca burun yapısı itibarıyla 2.-3. yüzyıl kandillerine benzer diye de not

19 Metin 2012: 104.

20 Metin 2012: 104.

21 Metin 2012: 105.

22 Tekocak 2013: 714, No. 16-18, Fig. 16-18.

23 Öz 2014: 42-43, 85, No. 14, Lev. 7.

24 Öz 2014: 42-43, 86-87, No. 15-16, Lev. 8.

25 Lafli 2015: 235-239, Abb. 9-15, Taf. 2-3.

26 Fırat 2016: 128, 132-133, Fig. 3-4.

27 Fırat 2016: 128-129, 133.

28 Bussière ve Lindros Whol 2017: 46-47, 407-408, No. 50, 552-554.

edilir.²⁹ Afyon Müzesi eserleri arasında da aynı tip örneklerle karşılaşılmıştır. Bir çalışmada yer verilen 6 eserden özellikle ilk beşi, form yapısı açısından, Isparta Müzesi örnekleriyle uyumludur.³⁰ Araştırmada irdelenen bu eserler yakın benzerlerinden hareketle, 2.-3. yüzyıl şeklinde tarihlendirilirler.

Yukarıda değindiğimiz bu pişmiş toprak kandil benzerlerin yanı sıra literatür incelemeleri sonucunda benzer metal kandil tipleri de gözlenmiştir. Haluk Perk Koleksiyonu'nda yer alan bronz bir kandil, elimizdeki eserlerden özellikle birinci alt grup örnekleriyle çok yakın tipolojik özellikler sunar ve genel olarak 2. yüzyıla tarihlendirildiği görülür.³¹

Tüm bu eserlerin üretim yeri ayrı bir sorunsal olarak ortada durmaktadır. Bu noktada son dönemde artan yayınlar önemli ipuçları sağlar. Konuya ilk değinen araştırmacılardan olan Oziol ve Pouilloux bir çalışmada Askos tipi kandil olarak adlandırdıkları bu tip eserlerin Kıbrıs'ta bulunmuş örneklerinin Mısır'dan ithal edilmiş olabileceği ileri sürülür.³² Bailey ise bu tip kandillerin Anadolu'da üretilmiş olabileceğini belirtir; ancak net bir merkez önermez.³³ Bu tipin Pisidia Bölgesi üretimi olabileceğini ileri süren önemli çalışmalarda yapılır ve bu noktada iki kentin isminin öne çıktığı görülür. Bunlardan ilki Sagalassos'tur. Kentte yürütülen çalışmalarda Sagalassos Fabric 1 olarak tanınan yaygın kil yapısı ve rengine sahip örnekler gerek Roovers gerekse Scheltens'in çalışmalarında tanıtılmaktadır.³⁴ Her iki araştırmacının verileri Poblome ile birlikte bir grup araştırmacı tarafından hazırlanan bir yayına işaret eder. Bu çalışmada kil ana renk tonu olarak 2.5R 5/6 (kırmızı) ön plana çıkar. Ayrıca 5YR 6/6 (kırmızımsı sarı) kil rengi de yoğunlukla karşılaşılan bir başka renk tonudur.³⁵ İrdelenen eserlerde yüzeyin sert, çizilmez ve genel anlamda pürüzsüz bir his verdiği ama rengin değişken olduğu da belirtilir. Deegest-Waelkens tarafından hazırlanan ve kentin günlük kaplarının değerlendirildiği bir çalışmada

da benzer bilgiler aktarılır.³⁶ Ayrıca içerik olarak ise genellikle son derece rafine olmakla birlikte, bazen bazı mat beyaz ve köşeli küçücük parçacıkların görülebildiği ileri sürülür (Poblome vd. 1993, 114). Olası ikinci üretim kenti ise Kıbyra'dır. Kent buluntusu kandillerin irdendiği bir doktora çalışmasında önemli sonuçlara ulaşılır. Metin tarafından hazırlanan çalışmada yer verilen irdelediğimiz eserlerin benzerlerinin genellikle kırmızımsı sarı renkte hamurlu ve daldırma tekniğiyle oluşturulmuş parlak kırmızı astarlı oldukları; kırmızımsı sarı hamur yapısı ve bazılarında görülen form bozukluklarından dolayı da Kıbyra üretimi olabilecekleri ileri sürülür.³⁷ Kil rengi olarak daha çok 5YR 7/6 (kırmızımsı sarı) ve 7.5YR 7/6 (kırmızımsı sarı); astar renkleri olarak ise 2.5YR 5/8 (kırmızı) ve 5YR 4/4 (kırmızımsı kahverengi) tonları gözlenir.³⁸ Bu bağlamda bakıldığında her iki kent arasında çok büyük bir farklılık dikkati çekmemektedir. Pisidia'nın yakın çevresinden gelen veriler de ilginçtir. Akşehir Müzesi kandillerini irdeleyen Tekocak 3 örnek tanıtır. Çalışmada, bu eserlerin killerin 2.5YR 6/8 ve 10 R 5/6, 6/6 renklerinde; sıkı, gözeneksiz ve mikalı bir yapıya sahip oldukları belirtilir.³⁹ Ayrıca astar rengi olarak da 2.5YR 3/2 ve 10R 5/6 tonları tespit edilir. Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı aynı tip kandillerin irdendiği çalışmada ise tüm örneklerin devetüyü renginde kile sahip oldukları, kilin ise yoğunlukla kireç içerikli olduğu, bazı örneklerde kum ve mikaya da rastlandığı belirtilir.⁴⁰ Astar rengi olarak da kiremit ya da açık/koyu kahverengi tonlarının tercih edildiği bilgisine yer verilir.

Sonuç olarak, yukarıda aktarılan kaynaklardan hareketle, Isparta Müzesi envanterinde yer alan irdelediğimiz bu eserlerin büyük bir bölümünün Pisidia Bölgesi'nde özellikle 2. - 4. yüzyıl aralığında, Kıbyra ve Sagalassos⁴¹ kentlerinde üretil-

29 Bussière ve Lindros Whol 2017: 46.

30 Aydın Tavukçu ve Gülünay 2018: 2732-2734, no. 1-5.

31 Atasoy 2005: 198, No. 14, Res. 14.

32 Oziol ve Pouilloux 1969: 48-49, Pl. 16, Fig. 102.

33 Bailey 1988: 412.

34 Scheltens 1993; Roovers, 1993.

35 Poblome vd. 1993, 114.

36 Deegest ve Waelkens, 1993, 132-133.

37 Metin 2012: 103-104.

38 Metin 2012: 104.

39 Tekocak 2013: 714, 721-722.

40 Aydın Tavukçu - Gülünay 2018: 2738-2739.

41 Sagalassos kentinde bu tip kandillerin üretildiği açıktır. Bunun yanı sıra kentte yürütülen çalışmalar sonucunda bu kandillerin dağılım alanları konusunda da bilgi sahibi olmaktayız. Sagalassos ürünlerinin Mısır'a kadar ulaştığı ve kentin Mısır ile yakın ticari, kültürel ve dinsel bağlar kurduğuna dair ilginç bulgu ve bilgiler için bkz. Bailey 1992; Talloen 2001;

miş oldukları görülür. Ayrıca gerek kulp detayları gerekse kaliteli işçilik farklılıklarından hareketle ilk alt tipin örneklerinin erken versiyonlar olarak kabul edildiği, ikinci grup örneklerinin ise daha geç ürünler olduğu anlaşılır. Çalışmada yer verdiğimiz kil/reng farklılıklarına sahip örneklerin ise üretim yeri tam olarak tespit edilememiştir. Bu noktada Pisidia Bölgesi'nin diğer kentlerinin üretimde yer almış olabilecekleri görüşü ileri sürülebilir. Son dönem çalışmalarında bu noktada özellikle Seleukeia Sidera kenti ön plana çıkmaktadır. Kentte henüz başlayan sistematik çalışmalarda madencilik üretimi olduğuna dair kesin izlerin yanı sıra amorf kap parçaları da ele geçmeye başlamıştır.⁴² İlerleyen kazı sezonlarında bu hususta daha net verilere ulaşılabilecektir. Henüz yayın bazında olmasa bile, Pisidia Antiokheia ve Adada antik kentlerinin de olası üretim merkezleri olabilecekleri savı ileri sürülebilir.

Katalog

Kat. No: 1	Levha 1.1
Müze Env. No	: 12.19.75
Buluntu Yeri	: Satın alma
Hamur Rengi	: 2.5 YR 6/6 (Açık kırmızı)
Astar Rengi	: 10 YR 2/2 (Çok koyu kahverengi)
Hamur Yapısı	: Çok az ince mikalı, gözenekli, rafine ve orta sert.
Ölçüleri :	U: 9.8 cm. Y: 3.4 cm. TÇ: 6.1 cm.
Kat. No: 2	Levha 1.2
Müze Env. No	: 12.18.75
Buluntu Yeri	: Satın alma
Hamur Rengi	: 2.5 YR 6/6 (Açık kırmızı)
Astar Rengi	: 10 YR 2/2 (Çok koyu kahverengi)
Hamur Yapısı	: Çok az ince mikalı, gözenekli, rafine ve orta sert.
Ölçüleri :	U: 9.6 cm. Y: 3.5 cm. TÇ: 6.1 cm.

Kat. No: 3	Levha 1.3
Müze Env. No	: 5.8.08
Buluntu Yeri	: Satın alma
Hamur Rengi	: 7.5 YR 6/6 (Kırmızımsı sarı)
Astar Rengi	: 2.5 YR 5/8 (Kırmızı)
Hamur Yapısı	: Çok az ince mikalı, gözenekli, rafine ve orta sert.
Ölçüleri :	U: 9.6 cm. Y: 3.4 cm. TÇ: 6.2 cm.

Kat. No: 4	Levha 1.4
Müze Env. No	: 10.49.80
Buluntu Yeri	: Satın alma
Hamur Rengi	: 10 R 6/3 (Açık kırmızı)
Astar Rengi	: 10 R 4/6 (Kırmızı)
Hamur Yapısı	: Çok az ince mika ve kireçli, gözenekli, rafine ve orta sert.
Ölçüleri :	U: 9.9 cm. Y: 3.5 cm. Taban Çapı: 6.1 cm.

Kat. No: 5	Levha 1.5
Müze Env. No	: 10.50.80
Buluntu Yeri	: Satın alma
Hamur Rengi	: 10 R 6/3 (Açık kırmızı)
Astar Rengi	: 10 R 4/6 (Kırmızı)
Hamur Yapısı	: Çok az ince mika ve kireçli, gözenekli, rafine ve orta sert.
Ölçüleri :	U: 9.9 cm. Y: 3.5 cm. Taban Çapı: 6.1 cm.

Kat. No: 6	Levha 2.6
Müze Env. No	: 5.11.07
Buluntu Yeri	: Satın alma
Hamur Rengi	: 10 YR 7/4 (Çok açık kahverengi)
Astar Rengi	: 10 R 4/6 (Kırmızı)
Hamur Yapısı	: Çok az mikalı, gözenekli, rafine ve orta sert.
Ölçüleri :	U: 8.9 cm. Y: 3.7 cm. KÇ: 5.0 cm.

Kat. No: 7	Levha 2.7

Poblome ve Waelkens, 2003.

42 Kazı Başkanı Sayın Prof. Dr. Bilge Hürmüzlü Kortholt ve Araş. Gör. Burak Sönmez ile görüş alışverişinde bulunulmuştur. Konu üzerine araştırmalar devam etmektedir.

Müze Env. No : 5.9.07
Buluntu Yeri : Satın alma
Hamur Rengi : 7.5 YR 8/4 (Pembe)
Astar Rengi : 10 R 3/3 (Koyu kırmızı)
Hamur Yapısı : Çok az ince mikalı, gözenekli, rafine ve orta sert.
Ölçüleri : U: 9.6 cm. Y: 3.3 cm.
TÇ: 4.8 cm.

Kat. No: 8 Levha 2.8
Müze Env. No : 5.10.07
Buluntu Yeri : Satın alma
Hamur Rengi : 10 YR 8/3
Astar Rengi : 10 R 5/8 (Kırmızı)
Hamur Yapısı : Çok az ince mikalı, gözenekli, rafine ve orta sert.
Ölçüleri : U: 9.4 cm. Y: 3.7 cm.
TÇ: 5.0 cm.

Kat. No: 9 Levha 3.9
Müze Env. No : 5.10.08
Buluntu Yeri : Satın alma
Hamur Rengi : 2.5 YR 5/8 (Kırmızı)
Astar Rengi : 2.5 YR 4/8 (Kırmızı)
Hamur Yapısı : Çok az ince mikalı, gözenekli, rafine ve orta sert.
Ölçüleri : U: 9.0 cm. Y: 3.9 cm.
TÇ: 3.8 cm

Kat. No: 10 Levha 3.10
Müze Env. No : 5.4.08
Buluntu Yeri : Satın alma
Hamur Rengi : 5 BP 5/1 (Mavimsi Gri)
Astar Rengi : 5 BP 5/2 (Mavimsi Gri)
Hamur Yapısı : Çok az ince mika, kum ve kireçli, gözenekli ve orta sert.
Ölçüleri : U: 6.6 cm. Y: 2.8 cm.
TÇ: 3.0 cm.

Kat. No: 11 Levha 3.11
Müze Env. No : 5.7.08
Buluntu Yeri : Satın alma

Hamur Rengi : 10 YR 5/3 (Kahverengi)
Astar Rengi : 10 YR 5/2 (Gri kahverengi)
Hamur Yapısı : Çok az ince mika, kum ve kireç içerikli, gözenekli ve orta sert.
Ölçüleri : U: 9.2 cm. Y: 3.2 cm.
TÇ: 4.4 cm.

Kat. No: 12 Levha 3.12
Müze Env. No : 5.6.09
Buluntu Yeri : Satın alma
Hamur Rengi : 7.5 YR 6/4 (Açık kahverengi)
Astar Rengi : -
Hamur Yapısı : Bol miktarda ince mika ve kireç içerikli, gözeneksiz, rafine ve orta sert.
Ölçüleri : U: 6.8 cm. Y: 2.2 cm.
TÇ: 3.6 cm.

Kat. No: 13 Levha 4.13
Müze Env. No : 1.2.10
Buluntu Yeri : Satın alma
Hamur Rengi : 2.5 YR 6/6 (Açık kırmızı)
Astar Rengi : 2.5 YR 4/6 (Kırmızı)
Hamur Yapısı : Çok az ince mikalı, gözeneksiz, rafine ve orta sert.
Ölçüleri : U: 7.4 cm. Y : 3 . 0 cm.

Kat. No: 14 Levha 4.14
Müze Env. No : 1.6.10
Buluntu Yeri : Satın alma
Hamur Rengi : 10 YR 8/2 (Çok açık kahverengi)
Astar Rengi : 10 YR 6/3 (Açık kahverengi)
Hamur Yapısı : Çok az ince mikalı, gözeneksiz, rafine ve orta sert.
Ölçüleri : U: 7.2 cm. Y: 3.0 cm.
TÇ: 3.0 cm.

Kat. No: 15 Levha 4.15
Müze Env. No : 1.5.10
Buluntu Yeri : Satın alma
Hamur Rengi : 7.5 YR 7/4 (Açık kırmızı)

Astar Rengi : 2.5 YR 4/4 (Kırmızımsı kahverengi)

Hamur Yapısı : Çok az ince mikalı, çok az gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri : U: 7.8 cm. Y: 3.2 cm.
TÇ: 3.2 cm.

Kat. No: 16 Levha 4.16

Müze Env. No : 5.8.07

Buluntu Yeri : Satın alma

Hamur Rengi : 2.5 YR 6/6 (Açık kırmızı)

Astar Rengi : 10 R 5/6 (Kırmızı)

Hamur Yapısı : Çok az ince mika ve kireçli, gözenekli, rafine ve orta sert.

Ölçüleri : U: 8.0 cm. Y: 2.9 cm. TÇ: 3.2 cm.

Kaynakça

- ATASOY 2005: S. Atasoy, *Halük Perk Koleksiyonu'ndan Bronz Kandiller. Tuliya I*, İstanbul, 193-229.
- AYDIN TAVUKÇU ve GÜLÜNAY 2018: Aydın Tavukçu, E. Z. Gülünay, "Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Demlik Formlu Kandil". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Aralık 2018, S. 22 (Özel Sayı), 2731-2743.
- BAILEY 1972: D.M. Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, Oxford.
- BAILEY 1975: D.M. Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum I. Greek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps*, London.
- BAILEY 1988: D.M. Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III. Roman Provincial Lamps*, London.
- BAILEY 1992: D.M. Bailey, "Thysdrus, the Troad, Sagalassos and Gortyn". *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 92, 280.
- BAŞER 1990: S. S. Başer, "1988-89 yılları Kibyra Kurtarma Kazıları". *I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Ankara, 235-260.
- BUSSIÈRE ve LINDROS WHOL 2017: J. Bussière, B. Lindros Whol. *Ancient Lamps in the J. Paul Getty Museum. Los Angeles: The J. Paul Getty Museum*.
- ÇOŞKUN 2007: D. Coşkun. *Konya-Ereğli Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri*. (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD. Klasik Arkeoloji Bilim Dalı.
- ÇOKAY 1998: S. Çokay. *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul.
- RONALD ve WAEKENS 1993: D. Roland ve M. Waelkens, "The Common Ware". M. Waelkens (ed.), *Sagalassos I, First General Report on the Survey (1986-1989) and Excavations (1990-1991)*, Leuven: 131-152.
- FIRAT ve METİN 2011: M. Fırat, H. Metin, Isparta Müzesi'nde Yer alan Bir Grup Kandil. *ADerg* 24, 143-154.
- FIRAT ve METİN 2016: M. Fırat, H. Metin, A Vaulted Tomb in Isparta/Çünür and Its Finds. *ADerg* 21, 128-140.
- POBLOME ve WAEKENS 1993: J. Poblome, R. Degeest, M. Waelkens, E. Scheltens. "The Fine Ware". M. Waelkens (ed.), *Sagalassos I, First General Report on the Survey (1986-1989) and Excavations (1990-1991)*, Leuven: 113-130.
- POBLOME ve WAEKENS 2003: J. Poblome, M. Waelkens, "Sagalassos and Alexandria, Exchange in the Eastern Mediterranean. Les ceramiques en Anatolie aux epoques hellenistique et romaine, ed. C. Abadie-Reynal". *Varia Anatolica*, 15. Paris: 179-191.
- HEIMBERG 1973: U. Heimberg, "Lampen". *Antiken aus Rheinischem Privatbesitz*, 116-137, Köln.
- LAFİLİ 2015: E. Lafilı, "Terracotta Lamps from Seleucia Sidera in Pisidia (southwestern Turkey)". E. Lafilı, S. Patacı (eds.), *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia, British Archaeological Reports, International Series 2750*, Oxford: 231-242.
- METİN 2012: H. Metin, *Kibyra Kandilleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- OZİOL vd. 1969: T.Oziol, J. Thérèse J. Pouilloux, *Les Lampes, Salamine de Chypre I*, Paris.
- ÖZ 2014: C. Öz, *Silifke Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller*. (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD. Klasik Arkeoloji Bilim Dalı.
- ROOVERS 1993: I. Roovers, "The Lamps". M. Waelkens (ed.), *Sagalassos I, First General Report on the Survey (1986-1989) and Excavations (1990-1991)*, Leuven: 153-162.
- SCHELTENS 1993: E. Scheltens, "Some Wheelmade Lamps of Sagalassos. A Preliminary Note". M. Waelkens, J. Poblome (eds.), *Sagalassos II, Report on the Third Excavation Campaign of 1992*, 191-208, Leuven: 191-207.
- TALLOEN 2001: P. Talloen, The Egyptian Connection, The Cult of Nilotic Deities at Sagalassos. *Ancient Society*, 31, 289-327.
- TEKOCAK 2013: M. Tekocak, "Akşehir Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller". *K. Levent Zoroğlu'na Armağan, Studies in Honour of K. Levent Zoroğlu*. İstanbul: 707-728.

Makale Gönderim Tarihi: 04.10.2020

Makale Kabul Tarihi: 7.12.2020

MURAT FIRAT

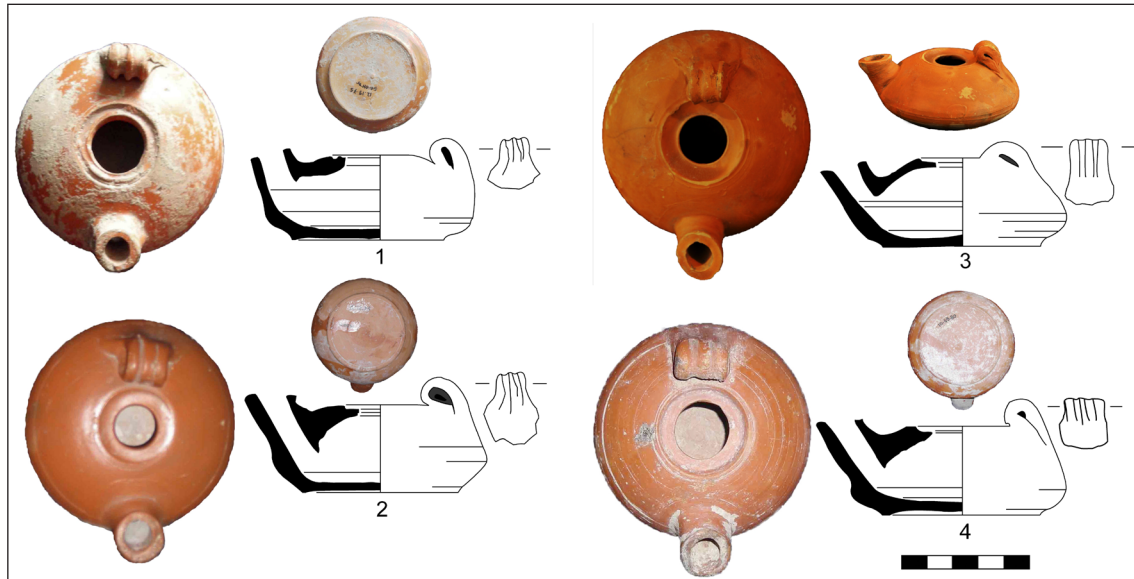
Orcid ID: 0000-0002-5747-0869

Süleyman Demirel niversitesi,

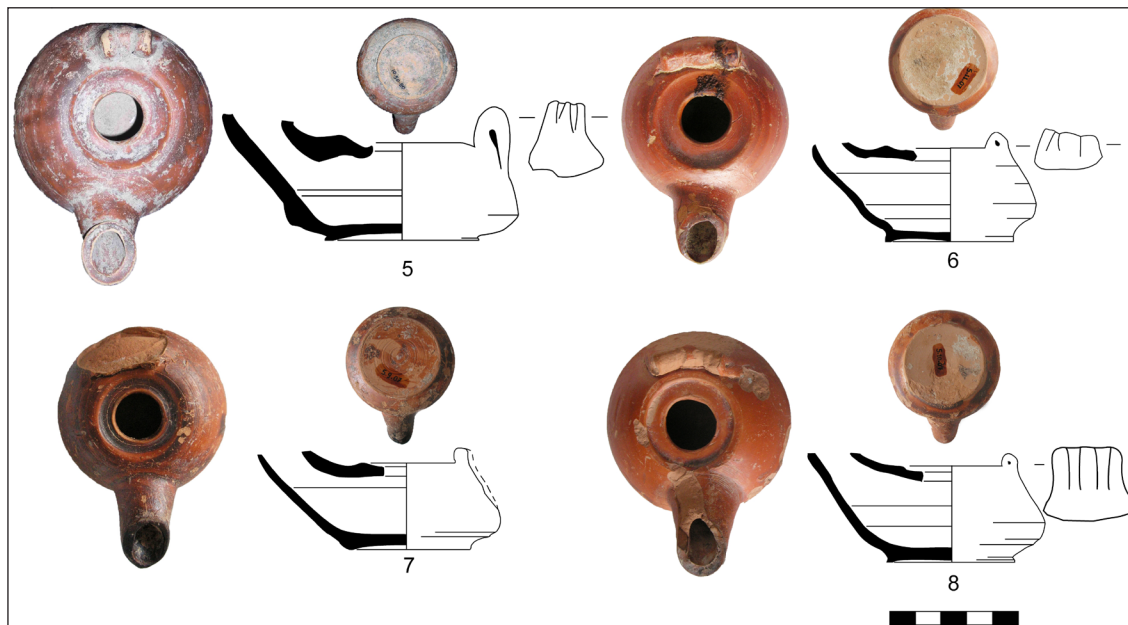
Fen Edebiyat Fakltesi, Arkeoloji Blm

32260, Isparta

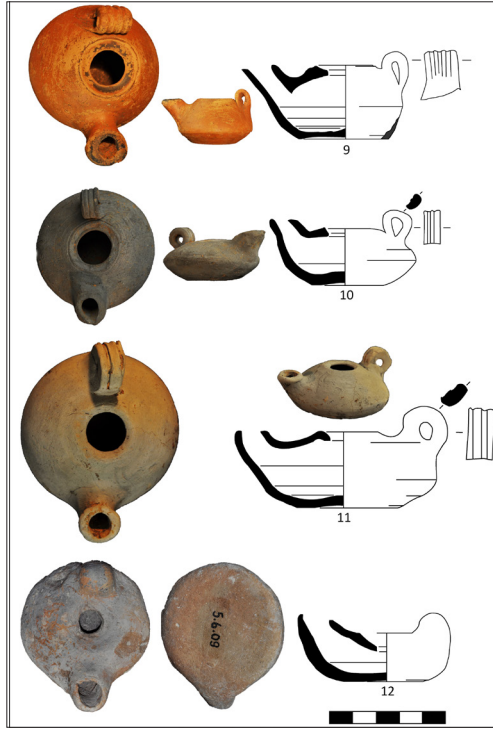
murat.frat@gmail.com

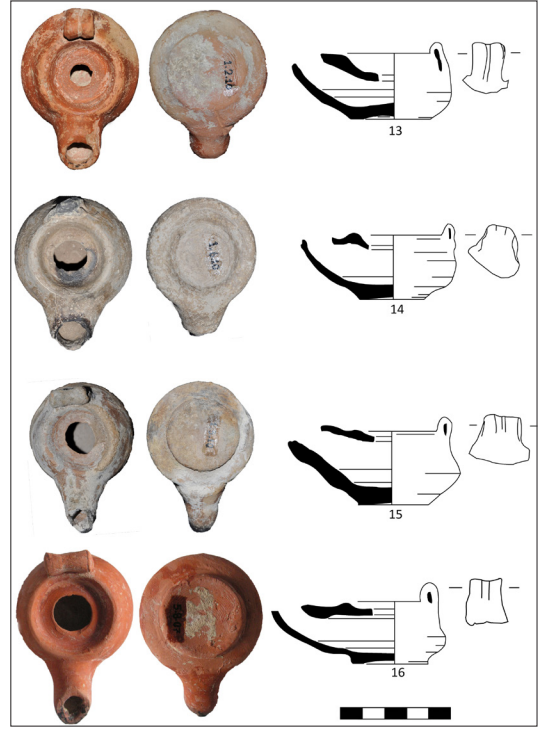
Levha 1.

Levha 2.

Levha 3.

Levha 4.